

JETOJE ÇASTIN NË ÇDO ÇAST

**JETOJE ÇASTIN
NË ÇDO ÇAST**

Hyrje

Rajoni i jugut, e sidomos qyteti i Prizrenit, ka një histori të mahnitshme të zejeve tradicionale. Duke qenë një qytet ku janë gërshtuar, ndër shekuj, kultura e religjione, natyrisht edhe punët artizanale kanë zënë një vend rëndësishëm në jetët e banorëve dhe po ashtu kanë pasur një zhvillim të madh. Duhet të veçohet patjetër zeja e fiigranit, më e përhapura, më e njohura dhe pothuajse e vetmja që ka vazhduar të mbijetojë edhe sot e kësaj dite, bile duke mbetur si një prej aktiviteteve artizanale më atraktive dhe të dobishme për banorët e vendit.

Për këtë guidë janë përzgjedhur të përfshihen vetëm disa prej zejeve tradicionale më të njohura dhe më të përhapura, si lojërat më të rëndësishme.

Sa u përket festivaleve, ato tashmë kanë arritur të zënë një vend të pamohueshëm në kulturën e tërë vendit. Ato prekin fusha të ndryshme të artit dhe janë një mundësi qoftë për zhvillimin e artit në vend, qoftë për të tërhequr turistë dhe për t'i bërë ata ta njohin dhe të kënaqen me kulturën e vendit. mbi të gjitha, duhet veçuar këtu DokuFestin, si njërin ndër festivalet më të rëndësishme dhe më të njohura të qytetit të Prizrenit dhe në të vërtetë të tërë Kosovës, në të cilin vazhdojnë të marrin pjesë me filmat e tyre konkurrentët nga e mbarë bota.

Përveç këtyre, kjo guidë ofron edhe adresa të sakta se ku dhe si ta shijoni jetën e natës në qytet dhe informata të rëndësishme të cilat ju nevojiten për sa kohë jeni këtu.

ZEJET TRADICIONALE

ARGJENDARIA

Filigrani është një prej zejeve që ka bërë histori në Prizren dhe në të njëjtën kohë e ka bërë Prizrenin të njohur. Sot argjendarët punojnë modele të reja prej ari e argjendi, në përshtatje me kërkesat e reja të blerësve. Veç shitoreve private, prodhimet e argjendarisë punohen në fabrikën “Filigran” e cila është themeluar në vitin 1946.

TERZINJTË

Me një gjilpërë, me penj e gajtanë të përdredhur, në coha të kuqe, blu, të zeza apo të verdha, punonin veshje kombëtare: fustane të gjata “dollama”, mitanë, xhamadanë, këmisha prej kadifesë apo mëndafshit. Veshjet qëndiseshin me fije ari, argjendi ose mëndafshi.

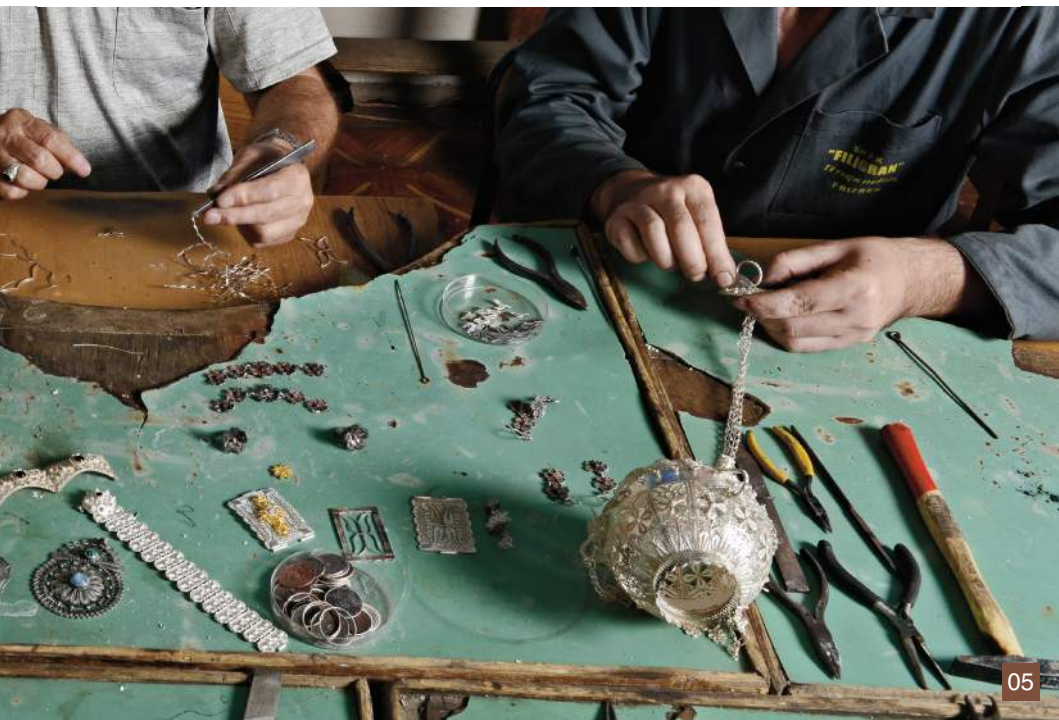

ARMËPUNUESIT

Pushkët, shpatat dhe brisqet punoheshin me teknikën e rrahjes, derdhjes, gravurës, savatit, filigranit e granulimit. Zbukuroheshin me ar dhe argjend. Për nga vjetërsia, pushkët e gjata dhe koburet janë prodhuar kryesisht në shek. XVIII e XIX.

DRUGDHENDËSIT

Punonin arka druri, kuti dekorative, furka, korniza, ekzemplarë të enterierit të shtëpive. Shumë ekzemplarë të enterierit të shtëpive të gdhendura në dru nuk ekzistojnë më si rezultat i rrënimit të shtëpive të vjetra tradicionale.

ENDJA DHE QENDISJA

Modelet krijoheshin duke u bazuar kryesisht në formën natyrore të luleve e të fletëve të tyre (trëndafili, lala, vjollca, zymbyli e karafili). Zbukurimet gjeometrike ishin në formë të rumbullakët, trekëndëshi, katrori e katërkëndëshi e rombi të imët në formë rrjete etj. Ndër motivet zoomorfe pëlqeheshin zogjtë, gjarpërinjtë e pallojtë në formë natyrore ose të skematizuar.

SARAÇËT

Krijuan prej lëkure e meshini: rripa, breza të ngushtë burrash me mbërtheckë; kollana për fishekë; opinga “krygali”, të punuara prej lëkurës së buallicës. Punonin edhe takëme kuajsh të shalës dhe të karrocave si: shala të vendit “bashibozuk”, te veshur me blangë ose rogan; shala “çibuk”; shala “kuskun”.

POÇARËT

Një prej prodhimeve më karakteristike kanë qenë gypat akustikë. Përveç këtyre u prodhuan: vegsha për mjalhtë, pekmez, tëlyen etj; tava; këната për ujë; saksi lulesh etj. Specifike ishin enët për larjen e filxhanëve, që kishin formën e tasit.

FARKËTARËT

Kanë prodhuar vegla të ndryshme bujqësore dhe aso për përdorim në jetën e përditshme: hekura për hekurosje, mashë, kaci, mbështetëse për cunga në oxhaqë, hella me mbështetëse, mbajtëse për llamba (asmallamba), pulla për dekorimin e dyerve, rezë e çekiçe për dyer, yje për reze e çokanë, parmakllëkë për dritare, zinxhirë, qafore për qentë e kopeve, rrethoja hekuri.

KAZAZËT – MËNDAFSHPUNUESIT

Kanë krijuar: pëlhura të mëndafshit; pëlhura të pyryngjikut; mbulesa djepi e tavoline; vello nusesh; shokë tarabullus; dysHEME (çarçafë të grave katolike për sheti); riza çutura; skutaçe e përparëse me yrneke (modelime) të ndryshme; çarçafë për varrimin e të krishterëve; shalla për bel tarabullus, të thjeshtë ose të zbukuruar.

LOJËRAT TRADICIONALE

PEHLIVANA

Lojë ndërkombëtare e karakterit garues. Lojtarët, pos petkut sportiv në mes, pjesën e tjetër të trupit të zhveshur e lyejnë me yndyrë. Para fillimit të mundjes bëjnë një paraqitje ritual në mjedisin pelegrinazhesk. Garat mbahen në festat e majit.

VRAPIMI ME KUAJ

Ka qenë sport i përhapur në rajonin e Gorës, i zhvilluar në dasmat e familjeve të pasura. Vendi i parë shpërblehej me një dem, dash ose dele. I zoti i dasmës, te brirët e kaut dhe të dashit lidhte një shirit me një monedhë ari osmane.

KAPUÇA

E luajnë dy grupe prej 6 -12 vetash. Para shortit, dy nga mjeshtrit më të mirë zgjedhin ekipet e tyre. Pikët gjatë lojës quhen “dhi”. Ekipi i parë që i arrin 101 del fitues. Fituesit, duke vallëzuar, iu këndojnë humbësve “këngë kapuçash”.

GURAPESHË

Lojë barinjsh garuese. Guri që hidhet peshon deri në 7.5 kg. Mënyrat e hedhjes së gurit: me pëllëmb dore të ngritur mbi lartësinë e kokës; me të dyja duart dhe hidhet prapa në mes të dyja këmbëve të hapura; kapet guri me të dyja duart, qëndrohet vetëm mbi njërin këmbë dhe hidhet anash; me të dyja duart guri hidhet mbi kokë.

BZZZ

E luajnë 3 - 10 persona. Shorti përcakton personin që futet në lojë në mesin e të tjerëve. Njëri prej personave përreth, duke bërë bzzz, e qëllon në shuplakën e dorës lojtarin në lojë. Të bashkë përpiqen ta habisin me gishtërinjtë e drejtuar kah fytyra e tij dhe me një bzzz të pandalshme, që ai të mos e gjejë se kush e goditi. Ndërrimi bëhet vetëm pasi të zbuohet ush e ka qëlluar.

GUXHAZ

Lojë barinjsh. Nga një shkop për secilin lojtar; një toptë druri i quajtur guxhë. Në mes të fushës gjendet baxha, rreth saj, në distancë 2 deri në 3 m, pikthat, një më pak se numri i lojtarëve, ngase njëri prej tyre duhet të dalë pas guxhe. Ky duhet ta dërgojë toptin në baxhë e ruajtur nga lojtarët dhe të vrapojë ta zë njërin prej pikthave. Atij që ia zë, e nxjerr pas guxhes.

SHKODRAZ

Në lojë marrin pjesë prej 4 ,6, 8 ose edhe 10 veta. Para se të fillojë loja hidhet shorti për të caktuar bartësit dhe kalorësit, të cilët vendosen dy nga dy, përballë njëri – tjetrit. Njëri nga hypësit, ka përballë toptin, të cilin ia hedh shokut të vet, i cili duhet ta presë, që të mos bjerë në tokë. Ndërrimi bëhet kur topti bie në tokë. Ka rregulla rreth qëndrimit të bartësve, në të kundërtën ndëshkohen.

FESTIVALE - PANAIRE

DOKUFEST

Festivali Ndërkombëtar i Filmit Dokumentar dhe të Shkurtër, DokuFest, ka filluar në vitin 2002 me shfaqjen e 20 filmave, kryesisht nga Kosova dhe vendet fqinje në kinemanë e vetme të Prizrenit. Çdo vit festivali shënoi rritje në numrin e filmave të shfaqur, punëtorive, debateve dhe të vizitorëve. DokuFest poashtu angazhohet në implementimin e projekteve që kanë të bëjnë me produksionin e filmave dokumentarë për të drejtat e njeriut dhe promovimin e të drejtave të njeriut dhe vlerave demokratike përmes filmit. Misioni i Dokufest është promovimi i artit, kulturës dhe edukimit nëpërmjet organizimit të ngjarjeve kulturore si mbajtja e Festivalit të filmit dokumentar dhe të shkurtër, ekspozitave të fotografive, ekspozitave. Është i njohur për kinematë e improvizuara.

SCULPFEST/SCULP'ICE

Është festival ndërkombëtar i skulpturës. Organizohet çdo vit në Prizren. Ka qasje alternative ndaj artit dhe kulturës dhe sidomos ndaj mënyrës se si këto duhet të jenë në shërbim të emacipimit të përgjithshëm shoqëror. Krijon hapësirë për përdorimin e artit si formë e të shprehurit dhe ndikimit në procese të rëndësishme të shoqërisë.

FESTIVALI I STRIPIT DHE KARIKATURËS

Organizohet çdo vit në qytetin e Prizrenit nga Shoqata e Strip Artsitëve Kosovar "Xhennet Comics", e cila është e vetmja shoqatë e stripit në Kosovë. Shoqata merret me organizimin e festivaleve, botimin e strip revistave dhe aktivitete të ndryshme në këtë fushë.

TAKIMET E GJEÇOVIT

Takimet e Gjecovit është manifestim kulturoro-letrar që mbahet tash e 43 vite ne Zym te Hasit. Ky manifestim kulturor që mbledhë së bashku poetë, shkrimtarë, aktorë, politikanë, intelektualë nga të katër anët e vendit organizohet për nder të patriotit të madh të kombit shqiptar, Atë Shtjefën Gjeçovit.

ZAMBAKU I PRIZRENIT

Festivali i këngës qytetare “Zambaku i Prizrenit” është themeluar në vitin 1986. Ngjarja e vetme kulturore që kultivon zhanrin muzikës qytetare, si baladat, shansonet e serenatat. Festivali mbahet për çdo vit në fillim të korrikut dhe në të interpretohen këngë në gjuhën shqipe, turke e boshnjake.

HASI JEON

Është festival folklorik, mbahet çdo vit në fshatin Gjonaj, 15km në veri-perëndim të Prizrenit. Rreth 20 ansamble kulturore nga i gjithë vendi mbledhen për të performuar muzikë dhe valle. Ngjarja zhvillohet në ambient të hapur te “Kodra e Pajtimit” dhe mbledh çdo vit rreth 10.000 vizitorë nga Kosova dhe rajoni.

NGOM FEST

Edicioni i parë u mbajt në qershor 2011. Në të marrin pjesë bende nga shtete të ndryshme. Organizimet tematike gjatë festivalit promovojnë adresimin e çështjeve të ndryshme sociale dhe kulturore dhe sensibilizimin e qytetarëve me problemet që e preokupojnë rininë dhe shoqërinë në përgjithësi.

SANATLA UYANMAK (ZGJIMI ME ART)

Festivali tradicional “Zgjimi me art” është manifestim kulturor i minoritetit turk. Filloi në vitin 2002. Karakteri i tij është gërshtetimi i shkencës, kulturës dhe artit në tërë Ballkanin.

PANAIRI I ARTIZANATEVE

Panairi i artizanateve dhe punimeve të dorës mbahet në Prizren nën organizimin e Drejtorisë së turizmit dhe zhvillimit regional. Marrin pjesë rreth 60 ekspozues nga Kosova dhe rajoni. Zhvillohet në qershor; tenton të kontribuojë në ofertën turistike të Prizrenit dhe në rritjen e numrit të turistëve në Prizren.

40 BUNAR FEST

Paraqitja është e lirë. Aktiviteti ka të bëjë me lëshimin me goma traktori dhe me kunja nëpër lumin Bistrica. Lumi është i ftohtë dhe i rrezikshëm, prandaj duhen pajisje shtesë. Helmeta është shumë e nevojshme. Njashtu edhe lifejacket është i nevojshëm shumë.

GARA E PEHLIVANËVE

Garat tradicionale të pehlivanëve organizohen çdo vit në Dragash (Sharr). Kjo formë e mundjes në këtë trevë ka mbetur nga sundimi i turqve dhe mërgimi i popullsisë në vende të ndryshme të botës. Kjo formë e garës organizohet për festa fetare e gazmende familjare (syneti e dasma).

TOUR TASTE

Festivali i parë i Gastronomisë “Tour Taste” u organizua në Prizren në kuadër të projektit “Zhvillimi i produkteve tipike gastronomike me interes për turizmin në rajonin ekonomik në Jug të Kosovës. Në këtë festival qytetarët vendas, mysafirët, turistët vendas dhe të huaj kanë mundësi të shijojnë ushqimin dhe kulturën e Jugut të Kosovës.

DITËT E TRASHËGIMISË EVROPIANE

Organizohet që nga viti 2006. Vë në pah aftësitë lokale dhe traditat, arkitekturën dhe veprat e artit. Synim më të gjerë ka të bashkojë qytetarët e kulturave dhe gjuhëve të ndryshme. Aktiviteti përfshin autobusin e trashëgimisë europiane, shëtitjen me biçikleta, promovimin e standardeve të Konventës Europiane mbi mbrojtjen e trashëgimisë, koncerte dhe valle, parada të ansambleve folklorike.

OLD TIMER FEST

Klubi është themeluar vite më parë dhe tani ai numëron rreth 25 anëtarë, me 32 makina që janë prodhuar të paktën 40 vjet më parë. Në sheshin Shatërvan të Prizrenit, në fund të muajit maj të çdo viti, mbledhen të pasionuarit pas makinave klasike nga Kosova, rajoni dhe bota.

FESTIVALI I DOMATES

Ky lloj i festivali unik në Kosovë organizohet nga Komuna e Mamushës. Mbahet më 23 korrik. Shtytja e fermerëve për produktivitet si dhe rritje të cilësisë së domates është dhe mbetet njëri nga qëllimet e këtij festivali.

ROK N'RRUSH

"Rock n'Rush" është festival treditör i përvitshëm që organizohet në Rahovec. Festivali mbledh së bashku rock grupe nga e gjithë Kosova dhe rajoni.

FESTARI

Festa zyrtare e të rinjve dhe e të gjithë qytetarëve të Komunës së Suharekës. Bashkon traditën mijëra vjeçare të trevës në prodhimin e verës, me artin, kulturën, sportin, lidhjen e ngushtë mes njerëzve, për të promovuar vlerat më të mira. Prej 13 vitesh i është bashkuar dhe një koloni arti..

PANAIRI I LULEVE

Është ngjarje tradicionale që organizohet çdo vit në Prizren gjatë muajit maj nga Drejtoria e Turizmit dhe Zhvillimit Ekonomik.

TRASHËGIMIA KULTURORE NË ZË

Botues: EC Ma Ndryshe dhe gjashë komunat e rajonit të Prizrenit

Ekipi redaktues: Arben Idrizi (redaktor), Vesel Hoxhaj dhe Hekuran Kabashi (historianë), Margarita Azizi (hulumtuese), Samir Karahoda (fotograf)

Dizajn, radhitje dhe shtyp: Scards (www.scards.com)

Përkthim: CITS

Ky publikim është realizuar në kuadër të projektit “Mbështetje për sektorin e turizmit në Rajonin Ekonomik Jug”, që përkrahet financiarisht nga Ministria për Punëve të Jashtme të Finlandës në suaza të projektit “Ndihmë Tregtisë”, implementuar nga Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP).

Të gjitha të drejtat e rezervuara ©

Prizren, Kosovë, 2015

